

Isabela Vasiliu - Scraba

**O PSEUDO-DESCOPERIRE
A UNUI PSEUDO-PLAGIAT
(Nae Ionescu - Evelyn Underhill)**

*

LUCRURILE ȘI IDEILE PLATONICE

ISABELA
Vasiliu-Scraba

EDITURA FUNDATIEI „IONEL PERLEA”

Coperta : ing. Vladimir VASILIU

Fotografia : Marius BINDEA

Exemplarele de la 1 la 300 poartă semnătura
autografă a autoarei

Exemplar nr. 263

Isabela Văntu - Scrobz

ISABELA VASILIU-SCRABA

O PSEUDO-DESCOPERIRE A UNUI PSEUDO-PLAGIAT

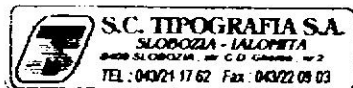
(Nae Ionescu-Evelyn Underhill)

*

LUCRURILE SI IDEILE PLATONICE

„...noua elită (...) consideră pe
intelectualul de vocație drept
dușmanul numărul unu al ei.“

Lucian Blaga, *Luntrea lui
Caron*, p. 73, 1991.

**EDITURA FUNDAȚIEI
„JONEL PERLEA“**

1995

0 PSEUDO-DESCOPERIRE

A UNUI PSEUDO-PLAGIAT

CUPRINS

(Nae Ionescu-Evelyn Underhill)

1. O pseudo-descoperire a unui pseudo-plagiati (Nae Ionescu — Evelyn Underhill)

7

2. LUCRURILE ȘI IDEILE PLATONICE

Partea întâi :

2.1. ALETHE LEGEIN (comunicare susținută la Sesiunea anuală de comunicări a Institutului de filosofie din București pe data de 10 noiembrie 1994)

29

Partea a doua :

2.2. Cuplul ACELAȘI — ALTUL și decriptarea dialogului PARMENIDE

53

O PSEUDO-DESCOPERIRE

A UNUI PSEUDO-PLAGIAT

(Nae Ionescu-Evelyn Underhill)

„Acum se urmărește distrugerea sistematică a spiritului care a luat trup printre noi (...). Se retează, brutal și cu fierăstrăul toate valorile, pentru ca urmașii noștri să nu mai găsească nici un sprijin spiritual și nici un temei de mindrie nicăieri și în nimic“.

(Lucian BLAGA, *Luntrea lui Caron*, p. 302)

În nr. 49—50 din 21—31 dec. 1994 revista *România Literară* a publicat un articol sub titlul **ISTORIA UNUI PLAGIAT**: Nae Ionescu — Evelyn Underhill, p. 16—17. Înainte de a intra în miezul acestei „istorii“ considerăm că se cuvine a nu trece neobservată postura în care autoarea articolului s-a pus, ținînd cont că Mar-

ta Petreu multora li se pare a fi și „îngri-
jitoarea“ (1) operei lui Nae Ionescu. Ori-
cum, este un lucru din cale afară de cu-
rios, pentru că ține de o moralitate cu to-
tul originală, — pe de-o parte, să faci bani
pe seama geniului unui filosof de marcă
al culturii românești, tipărind pentru pri-
ma oară în volum (2) cursul litografiat ce
cuprinde prelegerile de **FILOSOFIA RE-
LIGIEI** (partea II-a), — ținute de Nae Io-
nescu în anul universitar (1924—1925) în-
tr-o primă ediție (1993) rapid epuizată,
urmată de a doua ediție (1994) și ea pe
sfârșite, iar, pe de altă parte, să militezi
activ și eficient pentru denigrarea celui
care-ți înviorează vânzările de carte la
Biblioteca Apostrof, adăugînd la volumul
cumpărat de cei dornici să-l citească, în
sfârșit, pe Nae Ionescu, după cincizeci de
ani de interdicție, o „**Cronologie**“ scrisă
în stilul cel mai calomnios posibil, și, pe

deasupra, publicînd pseudo-descoperiri de
pseudo-plagiate.

Marta Petreu prezintă așa-zisa „istorie“
a plagiatului după Evelyn Underhill nu
cum s-ar aștepta orice cititor, ca o înlăn-
țuire de fapte în timp, ci ca o înlănțuire
de zvonuri : ea a aflat de la Georgeta Di-
misianu, care a aflat de la Georgeta Mir-
cea Cancicov, care, la rîndul ei, a aflat de
la Cella Delavrancea, care știa de la Nae,
că acesta „și-a luat tipologia pelerinului
din cartea unei englezoaice“ (**Rom. Lit.**,
p. 17).

O astfel de prezentare a „istoriei“ vom
vedea că nu a fost aleasă întîmplător, căci
doar în forma aceasta Marta Petreu putea
să-și camufleze autenticul ei plagiat, pen-
tru ca să se bucure singură de laurii des-
coperirii așa-zisului plagiat comis de Nae
Ionescu.

De altfel, colportarea de zvonuri este o

ispită destul de mare pentru autoarea articolului, căci același procedeu îl remarcăm și în „opera“ ei (**Cronologia**) tipărită împreună cu Filosofia religiei a lui Nae Ionescu.

Cronologia alcătuită de Marta Petreu este formulată astfel încît cititorul — interesat să vadă cum a decurs, în linii mari, istoria vieții lui Nae Ionescu —, să nu rateze cu nici un preț ocazia de a-și face despre Nae Ionescu o părere cît mai proastă. De pildă, să și-l reprezinte după imaginea unui infractor de drept comun, sau aceea a unui meschin arivist cam fără noroc la titluri universitare, care ține prelegeri cu stil „căznit“ (3).

Așadar, Marta Petreu abordează metoda colportorilor de zvonuri, înveșmîntîndu-și astfel informațiile: „zvonuri insistente din epoca spun că...“ (p. 216), „se pare că scurtele perioade de tăcere sunt

cumpărate de Ministerul de interne“ (p. 223), „automobilul (..) și cuter-ul par a fi răsplata Regelui pentru bunele lui servicii“, „discipolii și prietenii în această vreme îl birfesc fără milă — dar numai între ei“ (p. 236).

Dar la data cînd scria **Cronologia**, Marta Petreu nu făcuse încă glorioasa „ei“ descoperire, căci nimic n-ar fi reținut-o să o treacă, între altele, și pe aceasta.

Așadar, din gură în gură ajunsese și la Marta Petreu zvonul că Nae Ionescu „a luat tipologia pelerinului din cartea unei englezoaice“. În articolul ei nu precizează «cînd» i-a spus Georgeta Dimisianu ce i-a spus Georgeta Mircea Cancicov ș.a.m.d. Descoperirea acestui lucru va fi contribuția noastră personală la cercetarea științifică a problemei.

Martei Petreu, odată ce aflase zvonul, nu-i rămînea decît să descopere numele

englezoaicei și titlul cărții. Și le-a descoperit. **Fără să amintească vreo sursă** Marta Petreu îl lasă pe cititor să priceapă că ea nu se ocupă doar de apariția în premieră a cursurilor lui Nae Ionescu, ea nu scrie doar poezii, sau articole în revista **Apostrof** ci, peste toate acestea, mai are în plus și foarte elevate lecturi: când nu citește cărți de psihanaliză, citește cărți de mistică. Ea o citește înainte de culcare pe Evelyn, cu tratatul ei de **Mysticism. A study in the Nature and Development of Man's Spiritual Consciousness** (1911). A citit ea și cursul de **Metafizică** a lui Nae Ionescu (ediția I-a 1942, ediția II-a îngrijită de Marin Diaconu, 1991 Ed. Humanitas).

Și, ca o fericită încununare cu succes a spinoasei cercetări ce-am întreprins cu privire la data când a aflat Marta Petreu de englezoaică, putem spune cu siguranță

că doar în 1994 a ajuns la urechea ei zvonul cu pricina. Doar atunci, mai precis — după apariția celei de-a doua ediții a **Filosofiei Religiei** de Nae Ionescu —, din pură întâmplare, ea a citit cele peste 600 de pagini ale cărții Evelyni, și a descoperit, absolut singură și pentru prima dată în România, o „suspectă” asemănare între cele spuse de Nae Ionescu la cursul de **Metafizică** și cele scrise de Evelyn. Apoi a identificat cu sîrg asemănarea, și a **decis** că este rezultatul unui plagiat. Așa **au decis** și cei ce au citit articolul Martei Petreu și l-au băgat în revistă, să fie cadou și de Crăciun, și de Anul nou pentru cititori.

Totuși, ar fi putut și ei să observe că atunci când cineva spune că **întrebuințea** o formulă care nu este a lui, chiar dacă nu citează pe nimeni, el nu poate fi acuzat de plagiat, din moment ce nu a pre-

tins că spune ceva nou, ceva descoperit de el. Iar pentru asta nu era nevoie să se canonească să citească întreg materialul. Se putea citi doar primul sfert. Căci un astfel de lucru se lasă lesne remarcat chiar de la al doilea citat „demascator“ extras din cursul de Metafizică al lui Nae Ionescu. Iată ce transcrie Marta Petreu că spunea Nae Ionescu la cursul său : „**Dacă ar fi să întrebuițez o formulă care nu este a mea** [subl. ns.], pentru a deosebi magic și mistic, aş spune că magia ia și mistica dă“. (p. 139). Acest pasaj, citat de Marta Petreu spre dovedirea așa-zisului plagiat, este pus în paralel, tot de ea, cu urmărul : „Diferența fundamentală dintre ele este următoarea : magia dorește să obțină, mistica dorește să dea — două atitudini nemuritoare și antagoniste...“ (Evelyn Underhill, op., cit., p. 70).

Asemănarea este, într-adevăr, evidentă.

Numai „plagiatul“ **nu este evident de loc**, căci Nae Ionescu avertizase auditorul că nu spune lucruri gândite de el. Doar Marta Petreu nu avertizează cititorul când preia de la alții.

Nimeni nu și-o poate închipui pe Marta Petreu, asistentă la Universitatea din Cluj, că nu se duce la bibliotecă și nu se uită în cursul de filosofie românească după care învață studenții ei, când este vorba despre un filosof român. Și chiar nimeni nu crede că „editându-l“ pe Nae Ionescu nu i-a căzut sub ochi p. 313 din **Ghe. Cazan, Istoria filosofiei Românești** (1984), unde este vorba de împrumutul „tăinuit de Nae Ionescu“ din lucrarea **Mystic** a lui Evelyn Underhill. Mai ales că și Ghe. Cazan și Marta Petreu au căzut în mod ciudat pe aceeași frază din curs, în care Nae Ionescu le explică studenților că nu a venit la curs pentru că nu avea ce

să le spună. Fraza, citată de amîndoi, e înțeleasă de ambii la fel, deși, într-un caz trebuie să ținem seama de rigorile vremii, iar în celălalt caz să bănuim o nostalgie după rigorile de altă dată, spulberate de Revoluția din dec. 1989, rigori la care Marta Petreu chiar se străduie să facă o revenire, cel puțin în ceea ce privește receptarea lui Nae Ionescu.

Comentariile ei la adresa lui Nae Ionescu, făcute la modul general, sau cu ocazia discutării fragmentelor puse în paralel, au un vizibil aer de familie cu tot ce s-a scris despre Nae Ionescu în perioada comunistă. La fel și **Cronologia**.

Un lucru însă trebuie să devină limpede pentru oricine: Marta Petreu nu plagiază. **Singură a descoperit și numele englezoaicei, și titlul cărții.** Nae Ionescu plagiază. Ce dacă el mărturisește că nu-i aparțin cele spuse? Tot plagiază, pentru

că atunci cînd povestește ceva spus de altul, povestirea lui seamănă chiar cu ce a spus altul. Cu nimic altceva. Leit. Toată lumea a văzut cît de bine seamănă. Marta Petreu le-a deschis ochii. Pentru că ea e pasionată de tratate de mistică și, singură, doar de la un zvon despre o englezoaică oarecare, o găsește infailibil pe «acea» englezoaică. Numai ea sesizează de la o poștă cînd e vorba de un plagiat. Prin forțe proprii; era să scriem prin plagiate proprii!

Acuma nu-i mai puțin adevărat că oricine se află cu treabă în domeniul filosofiei a aflat de prestigioasa revistă scoasă de Lucian Blaga la Sibiu între 1943 și 1944. Precis că de revista **SAECULUM** știe și Marta Petreu. Doar ține cursuri de filosofie la Universitatea din Cluj. Nu vrem totuși să spunem că ar fi aflat de **traducerea nemțească a cărții** de mistică citită

de Nae Ionescu din recenzia lui **Barbu Zevedei**, publicată în revista lui Blaga.

Nu-i frumos să-i punem la îndoială buna credință când serie doar despre un zvon vag ce a ajuns-o și pe ea. După ce singură a identificat-o pe englezoaică, Marta Petreu a tradus tot singură titlul cărții lui Evelyn. Din engleză în germană. Mai greu i-a fost cu găsirea **anului de publicare a traducerii nemțești**. Fiind vorba de 1928, anul nu era trecut în cartea din 1911 pe care o citise ea din pasiune pentru mistică. Dar s-a descurcat. Binișor. Să nu-și închipuie cineva că a depistat anul traducerii germane în rev. **SAECULUM**. Ar fi dovada unui plagiat, ori toată lumea știe, din articolul Martei Petreu, cine pe cine plagiază. Să nu creem confuzii!

Pentru cititorii interesați de recenzia din revista de acum jumătate de secol, pe

care a scris-o simpatizantul comunist de atunci, plecat apoi în țara Evelynei, dăm mai jos un fragment: „Ținem să remarcăm însă un lucru, cu toate rezervele pe care le pretinde o bună intențiune. **Tipurile mistice nu pot fi luate ca o contribuție personală** a lui Nae Ionescu. Cartea lui Evelyn Underhill intitulată „Mystik“ a cărei ediție germană am consultat-o, cuprinde exact acele trei tipuri: al pelerinului, mirelui și sfântului. În capitolul VI „Mystik und Symbolik“ pot fi urmărite anumite lucruri paralele. Bunăoară exemplificările (pelerinul Parsiphal — exemple din Dante, etc.). De asemenea caracterizările ce se aduc iubirii. Este de notat că această carte, apărută în limba engleză în 1911, este socotită nu numai în lumea anglo-saxonă, ca o lucrare de bază asupra misticii, dar și în restul lumii civilizate. În limba germană a apărut în anul 1928,

tocmai anul în care Nae Ionescu își ținea cursul despre metafizică. Aducem acest lucru la cunoștință, nu fiindcă am avea de spus ceva lui Nae Ionescu, ci editorilor. Într-un curs, în fața studenților, se poate trece cu vederea un izvor folosit. La curs se urmărește înțelegerea unei probleme, în prima linie. Când se trece la tipar, lucrurile se schimbă. Poate ar fi fost bine ca această carte să fi fost numită. Desigur Nae Ionescu ar fi făcut-o, dacă el și-ar fi editat cursurile". (Z. Barbu, **SAECULUM**, iul.-aug. 1943, p. 83).

Se observă cum cele scrise în rev. **SAECULUM** respiră un aer de normalitate, deși Z. Barbu strecoară germenul îndoielii. Să-l fructifice cine dorește. S-a și găsit cine. **Dar nici un moment Zevedei Barbu nu vorbește de vreun plagiat.** Aici se cerea o contribuție originală.

E drept că nici Barbu Zevedei nu a ținut

cu tot dinadinsul să vadă în cursul lui Nae Ionescu propozițiile în care profesorul spunea studenților că nu le povestește nou-tăți. Altminteri, ar fi citat probabil din prelegerea unde vine vorba de tipul pelelerinului, al mirelui și al sfântului pasajul: „De altfel, teoria aceasta a tipurilor este ceva mai veche". (p. 167) [subl. ns.]. Nici Marta Petreu n-a văzut pasajul. Ea a avut orbul găinilor, pentru că a remarcat doar fraza imediat următoare: „Eu am căutat să o aplic în tot domeniul filosofiei și cred că în bună parte mi-a dat, mie cel puțin, rezultate satisfăcătoare" (p. 167).

Ceea ce impresionează în articolul Martei Petreu nu este atât faptul că îl face pe Nae Ionescu „Mitică — filosof", sau tonul nepotrivit, cât volumul de muncă zadarnică pentru a controla pe Nae Ionescu dacă povestește fidel când spune că povestește ceva ce nu-i aparține (4). La fel, orbirea cu

care se face vinovată de plagiat, încercînd, — fără succes —, să identifice un așa-zis plagiat.

Cu toate acestea, sperăm ca deziluzia pseudo-descoperirii unui pseudo-plagiat să nu-i stingă arzătoarea pasiune pentru mistică. Și să ajungem să citim tratatul Evelynei, promis să apară la Biblioteca Apostrof. Dar fără „identificări“. Și nici cu vreo „Cronologie“.

Note :

1. Am pus în ghilimele că Marta Petreu a „îngrijit“ ediția, pentru că strădania ei a fost ca dintr-un curs litografiat ce se citea cu ușurință, (pentru că și acolo unde erau cuvinte lipsă, din context se înțelegea ideea), să facă o carte a cărei lectură este îngreuiată de marcarea cu „sic!“ a pasajelor în care iese la lumină imposibilitatea ei de a urmări un text filosofic, incompetența ei în domeniu și nicidecum „am-

băguități de sens și erori flagrante“, cum citim în *NOTA ASUPRA EDIȚIEI* (p.8).

2. În volum, cursul litografiat de FILOSOFIA RELIGIEI a fost publicat prima dată la Biblioteca Apostrof. Dar în serial, el a fost publicat în premieră după Revoluția din dec. 1989, în revista *VIATA ROMÂNEASCĂ* (5/1990—7/1991), cu textul stabilit de George Gibescu, care a avut fericita inspirație să reproducă cursul litografiat cu foarte puține intervenții.

Menționăm că editorii din 1925 ai cursului litografiat nu erau filosofi, ci stenografi profesioniști, fapt ce explică puținele erori de corectat cu dicționarul de filosofie și rarele lacune din text.

În editia sa, Marta Petreu consultă dicționarul, dar lasă lacunele ca atare. Nici fraze concludive incomplete (ex. p. 27 curs lit./p.24 Bibl. Apostrof, 1994) nu este în stare să completeze, marcîndu-le doar cu „sic!“.

În schimb, i se întâmplă să-l „corecteze“ pe Nae Ionescu, adăugînd în text „[sau dimpotrivă]“ (p. 15 curs lit./p.17 Bibl. Apostrof). Intervenția ei este pe cît de inexplicabilă, — căci lipsesc precizările necesare — pe atît de gravă, pentru cei ce pot urmări textul. Într-un mod la fel de „oportun“,

Marta Petreu „corectează“ citatele latine din Sf. Augustin, fără să sesizeze intenționata lor modificare, în sensul celor susținute de Nae Ionescu la cursul său.

Tot ca „îngrijire“ a textului bănuim că trebuie să fie considerat și momentul marcat cu „sic!“, când o cuprinde mirarea în fața dictonului, lipsit de ambiguități, „unus christianus, nullus christianus“, crezându-l nu numai o invenție naeionesciană, ci și o eroare flagrantă. Sau când explică într-o notă (p. 148) că metafizica religioasă este — în opinia ei de specialistă în filosofie — „probabil dictio in abjecto“ [!!!]. Adică, mai anapoda spus, un fel de «vor-bire abjectă». Despre această evidentă scăpare din condei nu vom face însă comentarii psihanalitice cu referire la CRONOLOGIE sau la articolele Martei Petreu despre Nae Ionescu sau despre Lucian Blaga publicate în România Literară

3. Din articolul mai recent scris decât Cronologia, cititorii pot afla că, după Marta Petreu, prelegerile lui Nae Ionescu ar fi fost „cu lungi și obositoare meandre“, cu «poticneli» și «de obscuritate maximă», Rom. lit. 21—31 dec. 1994. Dar impresia noastră este că le-ar fi mai

de folos să citească despre prelegerile lui Nae Ionescu, ce s-a scris înainte de comunism. În articolul din România Literară, Marta Petreu îl persiflează pe Nae Ionescu, deși, în fapt, cu tot titlul ei de „doctor în filosofie“ nu este capabilă să înțeleagă un curs din 1924—1925 destinat studenților, după cum ne-o dovedește felul în care a „îngrijit“ edițiile Prelegerilor de Filosofie a Religiei (ediția I-a 1993, ediția II-a revizuită, 1994). E drept însă că pe de-o parte, doctoratul l-a luat în estetica identificărilor de sofisme în opere literare, deci neînțelegerea unor cursuri din 1925 este explicabilă, iar, pe de altă parte, faptul de a nu înțelege texte filosofice nu constituie pentru Marta Petreu un impediment prea serios, fiindcă — după experiența ei de cadru didactic —, nu „înțelegerea unei probleme“ (v. rev. SAECULUM) se urmărește la curs, ci, „sistematizarea și transmiterea de informație“ (rev. Rom. lit. p. 17).

4. E totuși demn de remarcat că Nae Ionescu, vorbind la curs despre cartea Evelynnei, chiar dacă nu o numește în mod expres, își ținea la curent studenții cu cele mai interesante idei apărute în cărți de mare notorietate. El făcea astfel o racordare a învățămîntului superior

românesc cu învățământul superior din Anglia și Germania. De asemenea, vorbind despre Problema salvării la Faust (1925—1926), Nae Ionescu își punea studenții în temă cu actualitatea științifică europeană în acest domeniu, în care, un articol publicat în Franța era mult discutat. Se știe că după instaurarea comunismului, brusc, racordarea s-a făcut la învățământul din universitățile rusești, cu cele mai mari „beneficii” în domeniul ideologic, care-l suplinea pe cel filosofic.

20 ian. 1995

Și încă un amănunt : Nae Ionescu nu poate fi acuzat de „transcrierea fără ghilimele a unor fraze” (subl. N.M.), cum este de părere Dl. Nicolae Manolescu („În jurul unui plagiat”, Rom. Lit., nr. 6, 22—28 febr. 1995), fraze pe care Nae Ionescu ar fi dorit să și le revendică, făcându-se vinovat — prin publicarea paginilor astfel transcrise — de plagiat.

Asemenea lui Titu Maiorescu, Nae Ionescu vorbea liber în față studenților, iar de publicarea cursurilor sale s-au ocupat alții, pentru că Nae Ionescu n-a fost nicicând preocupat să-și publice cursurile. În plus, se știe că în Occident cursuri „originale” nici lui Immanuel Kant nu

și se permiteau. Oricine răsfoiește azi cursul de LOGICĂ GENERALĂ (trad. Alex. Surdu) citit studenților de Kant va constata lipsa trimitărilor bibliografice sau a ghilimelelor în cuprinsul cursului.

Acest fapt, după Dl. N. Manolescu, ar indica fără greș sfera plagiatului, căci multe lucruri conținute în cursul lui Kant pot fi regăsite în Baumgarten și mai ales în cursul lui Meier „plagiat” de filosoful din Königsberg, care doar s-a mulțumit să adnoteze abundant pe marginea lui.

07 martie 1995

LUCRURILE SI IDEILE PLATONICE

PARTEA ÎNTÎI

ALETHE LEGEIN

D-lui Tănăsescu, cercetător la Institutul de Filosofie, care, aflînd că traduc PARMENIDE, cu sinceră uimire, m-a întrebat: „Retraduceți dialogul după traducerea lui Vieru?” La care i-am răspuns: „Nu, retraduc dialogul retradus de Vieru după traducerea lui Bezdechi”.

Pe linie parmenidiană, Platon afirma în dialogul său **PARMENIDE** (161 e 2—6) faptul că gîndirea filosofică pornită pe drumul adevărului nu poate păși în direcția ne-existenței. Calea adevărului este calea Existenței. Gîndim și vorbim (adevărat) doar despre existență, despre ceea ce este (ființează): (161 e 2) „— Însă el [Unu ne-existent], și la existență trebuie să participe într-un oarecare mod.

— Cum ?

— [Unu ne-existent] trebuie să aibe existență, cum spuneam ; căci dacă n-ar avea [existență], atunci n-am spune adevărul, cînd spunem că Unu nu există ; dar, dacă este adevărat, este vădit că vorbim despre ceea ce există. Nu-i așa ?

— Fără îndoială“. (în traducerea noastră)

Este bine cunoscut faptul că Parmenide cel istoric a fost primul care a susținut că **gîndirea** și **existența** sunt același lucru. Fascinat de această formulare parmenidiană, Anton Dumitriu o va pune la temelie a operelor sale filosofice. Dar, în replicile de mai sus, argumentația, cît se poate de parmenidiană, vine totuși în sprijinul unei opinii filosofice diferite de aceea a Parmenidelui istoric, pentru care, ne-existența era asimilată cu lumea perceptibilă la nivelul simțurilor înșelătoare,

și nu a cugetului, lume despre care nu putem avea cunoaștere, deoarece ne-existența ce o caracterizează s-ar preschimba în existență.

Nici Platon nu acordă mai mult credit lumii sensibile, cunoașterea și pentru el plasîndu-se la nivelul lumii noumenale. De altfel, tocmai acesta este argumentul hotărîtor ce pledează în favoarea Teoriei Ideilor (135 b—c) din prima parte a dialogului : în ciuda tuturor dificultăților pe care le suscită, existența în sine a Ideilor nu poate fi negată, fără riscul ca gîndirea să nu mai aibe spre ce se îndrepta, ceea ce ar echivala cu nimicirea capacității ei de a **discerne** (de a raționa).

Spre deosebire de Parmenidele istoric, Platon considera că Existența (Ființa) nu este unică, ci ea este îmbinare a Unului cu Multiplul, respectiv a Existenței cu Ne-Existența. Situînd-o în compania ce-

lorlalte Idei opuse, Platon nu asimilează Ne-existența cu lumea simțurilor, cum apărea în POEMUL parmenidian. Deci el nu pornește pe calea interzisă, pe amăgitoare și întunecoasă cale a simțurilor. Aflindu-se în domeniul **noumenal**, Ne-existența va avea parte, în felul ei, de existență.

Din cele arătate, este evident că Platon nu încurcă drumul la răscruce, pornind-o pe calea interzisă de Parmenidele istoric, cum se grăbesc foarte mulți să concluzioneze (inclusiv D-I S. Vieru, cel de-al doilea traducător al dialogului). Tot așa de evident apare și faptul că nu este la mijloc un adevăr al negației, adevăr din care să decurgă o existență a ne-existenței, cum notează J. Moreau pe marginea traducerii lui **L. Robin** (PLATON, Bibliothèque de la Pleiade, 1955, p. 1442).

În planul **noumenal** unde se află, «Unu

ne-existent» este de tip privativ. El are existența privației de ceva anume, respectiv a privației de Unu (160 c). Și, contrar argumentului ontologic, nu din faptul că gândim și vorbim (adevărat) despre Unu ne-existent rezultă (se afirmă) totodată existența lui, ci invers, doar pentru că are parte de existență, se poate gândi sau afirma. Unu ne-existent este deci în felul lui existent, el este «ceva» despre care se poate vorbi (160 e 6) «ceva» ce poate fi cunoscut (160 d 4—5), iar vorbind despre el suntem pe calea adevărului, care este calea Existenței. Aceasta este chiar ordinea înlănțuirii raționamentelor din dialog, care-i scapă D-lui S. Vieru când, în nota 64 (PLATON VI, 1989, p. 151) desemnează ca „ilicită“ concluzia despre cunoașterea Unului ne-existent, ca decurgând din argumentului ontologic. Ori, în primele replici ale ipotezei a șasea, Platon are grijă

să sublinieze în modul arătat mai sus aspectul privativ al Unului ne-existent, despre care, spre o mai bună clarificare, Platon spune că este cu totul altceva decât Non-Unu ne-existent (160 c 1).

Privația (de Unu, de Mărime sau de Micime, 160 c 3) nu este ancorată într-un gol absolut, ci într-un gol relativ, „umplut“ de existentul lipsă, după formularea filosofului Lucian Blaga. De aici acea participare de un oarecare fel la existență a «Unului care nu există» și totuși, spune Platon este «ceva» cunoscut (160 d).

În filosofia românească, urmînd sugestia blagiană, valențele speculative ale «privației» ca „gol conturat“ (Lucian Blaga, **TRILOGIA COSMOLOGICĂ**, p. 320, 1988), le găsim din plin valorificate în ontologia nociană a ne-ființei, a golului, care, în loc de „conturat“ se va numi „structurat“: (Mai multe despre acestea în cartea

noastră, **Filosofia lui Noica, între fantasmă și luciditate**, 1992). Dar și **CRITICA RAȚIUNII «PURE»** cu al său postulat al «purității» formelor intuiției și conceptelor intelectului are la bază tot premiza că posibilitatea decurge din existență și nu invers.

În dialogul **PARMENIDE**, doar după ce statutul privativ al Unului ne-existent a fost bine fundamentat, intervine și postulatul parmenidian : vorbind și gîndind adevărul, vorbim și gîndim despre existență, deci ca un adaos la cele ce au fost arătate în legătură cu privația, nu ca unică întemeiere a ei.

Amintim cu acest prilej că între felurile de existență, enumerate în cartea a IV a **METAFIZICII**, Aristotel menționează și el existența privației, luînd drept paradigmă chiar «existența» ne-existenței (1003 b, trad. St. Bezdechi, 1965). Dar despre a-

ceste lucruri D-l S. Vieru pare să nu știe, când consideră discuția în jurul privației drept o simplă tatonare în cadrul unui pur formalism „care nu joacă prin materia sa vreun rol activ în raționamentele următoare“ (PLATON VI, nota 63, p. 151). Din același volum se poate cu ușurință observa în traducerea replicii de la 161 e 7 o gravă eroare. Cu ocazia noii traduceri, discuția între Parmenide și tînărul său interlocutor apare într-un mod cu totul nepotrivit ancorată în domeniul relativizărilor, unde ar exista mai multe adevăruri, după cum își susține fiecare adevărul său. Iată cum traduce D-l Vieru, care a învățat singur limba greacă : „întrucît noi susținem adevărul rostirii noastre [sic !]“.

Aceasta inedită citire a lui Platon contravine în mod flagrant cu textul original, unde, în propoziția cu pricina Parmenidele lui Platon afirmă că ei „spun adevărul“,

adică unicul adevăr posibil, și de aceea vorbesc despre ceea ce există. Din traducerea D-lui Vieru reiese că ei ajung să vorbească despre ceea ce există pornind de la intenția de a susține un anume adevăr, posibile fiind și alte adevăruri, respectiv „adevărul rostirii lor“, adevărul particular al vorbelor rostite de participanții la discuție.

Desigur o astfel de totală preschimbare a sensului textului platonice nu este de găsit în excelenta traducere (din 1943) a fostului profesor de greacă de la Universitatea din Cluj, St. Bezdechi, și nici în cele șapte traduceri în germană, engleză, latină și franceză pe care le-am confruntat. Ea nu poate fi citită decît în traducerea D-lui S. Vieru, căruia i se mai întîmplă să omită replici (1) întregi din textul grec (131 c 7—8, 159 a 2—4), care traduce greșit (2) făcînd totodată completări din bu-

zunar (143 e). Cîteodată, D-l Vieru mai și prescurtează înlănțuirea discursului filosofic (3) unele lucruri din textul platonice pârîndu-i-se de prisos (160 e 6). Și cum ades îi scapă întemeierea argumentației platonice (4), el nu se pierde cu firea și intervine în text după cum crede de cuviință (161 e 7, 164 e).

În traducerea din Platon a domnului Vieru putem da peste cele mai neașteptate lucruri, care ar sări în ochii oricărui cititor prin îndoielnica lor proveniență, dacă, programați prin mass media, cititorii n-ar crede că o mai bună traducere nici că s-a putut, nici că se va putea vreodată. Mai ales că acum a apărut și prima ediție bilingvă.

De pildă, putem afla că, pe lângă Unu și Celelalte ar mai exista „un diferit, un altul” în raport cu Unu și cu Celelalte (159 b 7 — c 1) exact acolo unde Platon subli-

niază că nu există așa ceva, pentru că spunînd Unu și Celelalte, spunem totul. În varianta de traducere a D-lui S. Vieru, după avansarea „noutății” se reînoadă firul traducînd corect: „iar aceasta, întrucît atunci cînd rostim Unul și celelalte lucruri [sublinierea noastră] rostim totul”. Așadar Unu și celelalte lucruri reprezintă totul.

Dar, cum, după D-l Vieru, părerile toate sunt relative, de ce n-ar fi relative și afirmațiile lui Platon, astfel încît nici măcar acest „tot” să nu fie un tot. Am văzut că, în traducerea sa, acest „tot” este un „tot” discutabil care, după traducător, mai are „un diferit” în afara lui, pe lângă Unu și celelalte lucruri (PLATON VI, p. 128, ediția bilingvă, p. 142). Și aceasta în condițiile în care argumentația lui Platon aici vizează demonstrarea ne-existenței unui spațiu comun pentru Unu și Celelalte, spa-

tiu care ar fi «ceva diferit» de totalitatea Unu—Celelalte, și ar face ca totul să nu mai fie tot.

Mai departe argumentația merge de la imposibilitatea spațiului comun care să le cuprindă pe ambele, la afirmarea despărțirii irevocabile dintre Unu și Celelalte, cu consecințele ce decurg de aici.

Citind traducerea D-lui Vieru observăm adăugarea cuvântului «lucru», inexistent în textul platonice. Probabil că această adăugare este una din sursele de confuzie și îngreunare a înțelegerii textului, care cuprinde o aserțiune foarte simplă: în afară de Unu și Celelalte decât Unu (non-Unu) nimic nu există, aserțiune greu de sesizat în „totalitatea” de tipul Unu și „celelalte lucruri”.

Cam la același nivel de înțelegere a unui text platonice, se situează și D-l doctor în filologie clasică Andrei Cornea. Acesta,

spre exemplu, nepricepînd ce vrea să spună Platon cu perechile de genul **Mare—Mic, Tînăr — Bătrîn**, crede că face „pertinentă” [sic !] gîndirea platonice (**REPUBLICA**, 438 b—c, Platon V, 1986) lămurind-o într-o notă prin perechea „FUM—FOC” [!], sugerată probabil de vagi urme lăsate în memorie de cărți despre filosofia indiană. Cum preocupările stilistice (excesiv de vizibile și în traducerea D-lui Vieru) nu-i lipsesc, D-l A. Cornea îl completează pe însuși Platon prin adoptarea prețioasei forme a unui imaginar mini-monolog în care Socrate ar debita asemenea prăpăstii (Op., cit., p. 462, nota 159).

Revenind la dialogul **PARMENIDE**, după Dl. S. Vieru, autorul ancorării discursului platonice în domeniul relativității părerilor filosofice, — nu cu ocazia vreunui comentariu, ci chiar **modificînd textul cu ocazia traducerii** —, sensul celor

scrise în dialog ar avea la temelie o simplă sinonimie lingvistică (Op., cit., p. 152), dintre **ta onta legein** (a rosti cele ce sunt) și **alethe legein** (a rosti adevărul, nume colectiv pentru „cele adevărate“), sinonimie care ar fi fost exploatată de Platon.

Ori, așa cum am arătat deja, latențele filosofice ale sinonimiei incriminate au fost „exploatate“ pentru prima dată de Parmenidele istoric, după care, nu există gândire decît a existenței, iar gândirea, gîndind adevărul, gîndește Existența (Ființa): **Pentru Platon relativizarea adevărului ar fi fost pur și simplu o enormitate.**

Dar iată pasajul la care ne referim :

— „Dacă deci spunem că rostim adevărul, trebuie (162 a) de asemenea să spunem că noi vorbim despre existență.

— Neapărat.

— Există, deci, precum se vede, Unu ne-existent ; căci dacă n-ar fi ne-exis-

tent, și dacă, spre a nu fi, din existența înne-existenței sale, ar lăsa de-o parte (ar abandona) oricît de puțin, pe dată ar exista ca „existent“. (în traducerea noastră)

Față de argumentarea privind „adevărul“ existenței (într-un anume fel) a Unului ne-existent, rîndurile concludive pentru partea de introducere în această subtilă expunere vizează situația cînd „Unu ne-existent“ n-ar exista. Pe linie zenoniană, prin reducere la imposibilitate (162 a 2) se demonstrează că „Unu ne-existent“ nu poate decît să existe. Așadar, pentru că cercetarea dialectică trebuie să urmărească și ipoteza negativă, ipoteza ne-existenței, mergînd și pe această variantă, se remarcă cu ușurință că ea duce într-un impas, și anume la situația cînd nu ar mai fi la mijloc același subiect de studiu (162 a 3), anume privația, (Unu ne-existent), și subiectul s-ar preschimba în Unu existent.

În continuare, Parmenidele platonice va aborda însăși modalitatea prin care are loc participarea la existență a neexistențului. Prin urmare, pînă acum, el a fundamentat premisele ipotezei a șasea, ipoteza despre Unu ne-existent care (oarecum) există.

Afirmația privitoare la existența ne-existenței, ce decurge din ipoteza Unului ne-existent este avansată în replica imediat următoare din dialogul **PARMENIDE**, pornind de la împreunarea dintre existență și ne-existență, la nivelul Unului ne-existent. Numai de aici se evidențiază mai apoi dubla participare reciprocă, atât în ce privește Existența cît și în ce privește Ne-existența.

Desigur este momentul să amintim faptul că renumitul discipol al „divinului” Platon a reținut bine lecția învățată de la profesorul său, căci și pentru Aristotel,

știința (cunoașterea filosofică) are menirea să cerceteze contrariile, iar „cît privește perechile de contrarii, se știe că de fiecare dată unul din termeni este privația, iar toate contrariile se pot reduce la opoziția dintre Existență și Ne-Existență și la cea dintre Unu și Multiplu” (Aristotel, **METAFIZICA**, IV, 1004 b, trad. St. Bezdechi, 1965). Trimiterile care se fac de obicei la Gorgias (de ex. A. Dies), referitor la aceste pasaje ale dialogului **PARMENIDE**, sunt lipsite de temeii. Căci Gorgias, susținând că existentul pentru noi este ca și cum n-ar exista, neputînd fi cunoscut, delimitează net „existența” de „ne-existență” (pentru noi), fără a găsi o punte între ele. De altfel, poziția lui Gorgias are mai multe în comun, fie cu partea întîia a dialogului, unde, între dificultățile Teoriei Ideilor, se găsește și aceea privind neputința oamenilor de a cunoaște lumea noumena-

lă, fie cu prima ipoteză, așa cum am mai arătat anterior.

Deci, pentru a evidenția cuplarea dintre Existență și Neexistență, Platon ia ca punct de plecare privația, în forma „Unului ne-existent“, acest caz fundamental de ne-existență existentă. Cercetarea urmează calea dialectică arătată în preambulul desfășurării celor două ipoteze. Apoi privația va fi cercetată potrivit existenței sale și a ne-existenței sale. Astfel se va evidenția participarea reciprocă a Existenței la Ne-existență și a Ne-existenței la Existență, în cazul exercițiului dialectic aplicat mai întâi lui „Unu care nu există“, apoi atât Existenței cât și Ne-existenței.

Dar, cum toate acestea sunt dificile, iar cele ce urmează sunt și mai dificile: pentru descrețirea frunților, odată cu prilejul unui moment de respiro, semnalăm citi-

torilor de filosofie o posibilitate de amuzament. Căci iată ce formulare incredibilă, — iscată de respectivul fragment din dialog —, poate fi citită în nota 68 de la p. 152 din vol. **Platon VI** (ediția bilingvă, p. 187): „în măsura în care Unul ce nu este poate fi numit «nici-unul» [dar el nu poate fi numit astfel! nota noastră], s-ar putea spune deci că așa cum henologia încorporează o teorie a ființei, ea mai încorporează și o doctrină a neantului, a ne-ființei“ (trecere inadmisibilă de la «nici-unul» la ideea problematică de «neant», asimilată în mod greșit cu heideggeriana idee de «ne-ființă» n.n.). Pentru a mări hazul acestei înșiruiți de cuvinte fără noimă, aflăm că doctrina neantului se va numi „**oudenologie**“ (în traducere „**nimi-cologie**“).

Dar, cum D-l doctor în filosofie S. Vieru poate fi deplin convingător când, sus-

ținând (în mod repetat, prin ediția 1989 și prin ediția 1994) „adevărul” rostirii sale, știe că este împiedicată (5) aflarea adevărului unei alte „rostiri” despre același subiect (prin obturarea căilor de publicare a unor alte păreri), nu ne rămâne decît să așteptăm **tratatul de nimicologie**. Adică nimic.

(Fragment din volumul : Isabela Vasiliu-Scraba, **COMENTARIUL PARMENIDELUI PLATONIC**, însoțit de o nouă traducere a dialogului PARMENIDE, în curs de apariție).

NOTE :

1. Față de trimiterile făcute la volumul PLATON VI (Ed. Științifică și Enciclopedică, 1989), precizăm că în decembrie 1994 traducerea dialogului PARMENIDE făcută de D-l Vieru a fost retipărită (Ed. Paideia, 1994) împreună cu tex-

tul grec după ediția bilingvă franceză (trad. Auguste Dies). Aceasta nu înseamnă că textul grec a fost urmărit de traducător, căci și aici lipsesc din traducerea sa aceleași replici ca și în traducerea care nu era însoțită de textul original. Astfel, nici la p. 89 din PLATON VI, nici la p. 60 din ediția bilingvă (Ed. Paideia) nu e de găsit următoarea replică din dialogul platonice :

„— Atunci, Socrate, ai vrea să spui că unitatea Ideii, ni se împarte cu adevărat, rămînînd totuși una ?

— În nici un caz !” (131 e 8—10 trad. ns.)

Nu vom găsi în traducerea lui Vieru nici replica de la 159 a 4—6 din textul grec : „— Astfel deci, Celelalte o să fie și în raport cu ele însele, și între ele în mod reciproc, totodată asemănătoare și neasemănătoare” (trad. ns.).

Ea lipsește la pg. 127 în PLATON VI și la p. 142 din ediția bilingvă.

2. O frază incompletă și greșit tradusă se poate citi la 143 e 4, unde S. Vieru pune incorect „de două ori treiul” pentru „trei de trei ori”. În plus la aceeași frază găsim o completare făcută de domnul S. Vieru, care este inexistentă în originalul grec : „precum și de trei

ori doiul“ (PLATON VI, p. 107, ediția bilingvă, p. 98). Tot greșit traduce și la 159 b7-c, dar discutarea acestei greșeli este cuprinsă în text.

3. O inadmisibilă prescurtare apare la 160 e 6. (PLATON VI, p. 130, ediția bilingvă, p. 146). Dl Sorin Vieru nu traduce o parte din text, care, deși nu este mare ca întindere, este foarte importantă ca sens. Dar nu vom intra în amănunte de interpretare. Vom da numai fragmentul lipsă, în traducerea noastră: „nici nu s-ar putea spune că el este ceva“ („oud'an ti elegeto“).

4. Pentru pasajul de la 161 e 7 este deja arătată în text cât de nepotrivită cu gândirea platonice este „relativizarea“ adevărului. Greșelile de traducere sunt consemnate cu prilejul discuției pe marginea acestui pasaj (PLATON VI, p. 132, ediția bilingvă, p. 150).

La 164 e (PLATON VI, p. 136 ; ediția bilingvă p. 158), argumentația platonice despre ce se întimplă cu «Celelalte» nu se sprijină pe aparența existenței, ci pe aparența faptului că «Celelalte» ar fi unitare. «Celelalte» nu doar par a exista, ci chiar există, după cum e hotărât în ipoteză. E vorba de ipoteza a VIII-a, unde doar Unu nu există. Neînțelegând șirul argumentației platonice, și desigur, ne-uitându-se pe tex-

tul grec, doctorul în filosofie, S. Vieru, va traduce incorect, chiar o înșiruire de patru cuvinte grecești („...eiper kai hen hekaston“). Iată traducerea lui, „...întrucît fiecare din ele pare a fi“, în comparație cu traducerea corectă: „...întrucît fiecare pare a fi una“. Iar asemenea „traducere din greacă“ i-a adus, după Revoluția din dec. 1989, catedra de mare specialist în Platon la Facultatea de Filosofie a Universității din București.

5. În iulie 1994 am oferit acest studiu D-lui Nicolae Manolescu, care mi-a spus că l-a citit și o să-l introducă în revista România Literară. Cum pînă în noiembrie acest lucru nu s-a întimplat, gîndindu-mă că, prins în mrejele politicii, D-l N. Manolescu va fi uitat de articolul meu, l-am mai dat și D-lui Alex. Ștefănescu, adăugînd în plus studiul intitulat Lucrurile și Ideile Platonice (partea a doua). De dat l-am mai dat și la Cotidianul pentru Suplimentul L.A.I. Fără succes. Nici insistențele pe lângă D-l Ion Rațiu nu au avut nici un efect. Dar de la D-l Dan C. Mihăulescu am aflat cu uimire că „nimeni n-o să-mi publice studiul Alethe legein“.

Să fie oare la mijloc intoleranța față de alte

părerii — cultivată în comunism —, care să-și fi pus irevocabil amprenta pe oamenii noștri de cultură ?

Și, pentru că tot circulase prin București din mână în mână articolul meu, l-am făcut public citindu-l în cadrul Sesiunii Anuale de Comunicări a Institutului de Filosofie (9—11 noiembrie 1994). Apoi l-am dat D-lui Cezar Baltag pentru rev. *Viața Românească*, și de data aceasta împreună cu studiul *Lucrurile și Ideile platonice (partea a doua)*. Tot fără rezultat !

LUCRURILE ȘI IDEILE PLATONICE PARTEA A DOUA

CUPLUL ACELASI-ALTUL ȘI DECRIPTAREA DIALOGULUI PARMENIDE

„Noroc că nu m-am specializat : în jurul meu foiesc nimicologii cu titluri și decorații“.

(I.D. Sirbu, Jurnal I, p. 130)

După ce Socrate spune că se va ocupa doar de acele Idei (130 d 7) cu existență sigură, — respectiv Dreptatea în sine, Frumosul și Binele absolut (130 b), la care mai adaugă și pe cele care au apărut cu ocazia discuției în marginea lucrării lui Zenon (Unu-Multiplu, Asemănarea și Neasemănarea, Repaosul și Mișcarea), realizăm că primele trei forme enumerate sunt trei fațete diferite ale Existenței supreme, ale Binelui absolut din dialogurile anterioare. În Evul Mediu, când preocuparea preponderentă o va constitui morala în perspectiva teologiei ca substituent al ontologiei din filosofia greacă, acestora li

se va recunoaște statutul de convertibilitate, de care se bucurau implicit în dialogurile platonice.

Așadar, în dialogul **PARMENIDE**, subintitulat „Despre Idei”, Ideea de Ființă va apărea implicit și nu explicit, iar accentul va fi pus pe Ideile de Unu-Multiplu, și pe celelalte perechi de Idei menționate, anume Asemănarea — Neasemănarea și Repaos-Mișcare:

Cum verbul «a fi» este un verb mai special, datorită posibilității sale de autonomie sau dependență, Ideii de Existență, Platon îi va dedica o cercetare aparte, scriind dialogul **SOFISTUL**, subintitulat „Despre Existență”:

În virtutea acestui fapt, în dialogul „Despre Idei” însăși tema meditațiilor Parmenidelui istoric este redată ușor modificat. În repetate rânduri Socrate, va spune că în **POEMUL** său, Parmenide a

susținut că **TOTUL** este **UNU**, și nu că tema poemului, în principal, vizează Existența unică, cu accentul pe Existență (pe Ființă), deosebită de ne-existență.

Dar, după Luc Brisson, Platon n-ar fi sesizat, pe cînd scria dialogul **PARMENIDE**, „ambiguitatea” inerentă a verbului a fi (**L. Brisson. Le meme et l'autre dans la structure ontologique du TIMEE**, 1974, p. 116). Lipsa de teme a acestei considerații este evidentă chiar dacă citim numai formulările primelor două dintre cele nouă ipoteze despre Unu, deoarece prima ipoteză, «Unu este Unu» îl presupune pe „a fi” cu rol de copulă, iar speculația din ipoteza a doua îl are la bază pe „a fi” cu sensul de «a exista», în presupunerea că „Unu există”.

Totuși, uitînd de această observație, Brisson va considera că dialogul Parmenide ar fi fost conceput în jurul perechii

ACELAȘI-ALTUL (Identitate-Diferență). Spuneam că uită de această observație pentru că Luc Brisson, cu cifrul propus, pierde în mod regretabil din vedere faptul că însăși această pereche, pentru Platon, se ivește (**SOFISTUL 254 d 6—7**) din „ambiguitatea“ verbului a fi, ambiguitate afirmată ca atare la **255 c 7**.

E drept că din varianta dialogului **SOFISTUL** în traducerea lui C. Noica (preferată de editorii volumului **PLATON VI**, deși mult superioară îi este traducerea făcută de Bezdechi și publicată în 1945) este dificil de sesizat sensul afirmației ambiguității verbului a fi (**PLATON VI**, p. 367). Aceasta pentru că noul traducător pare să fi plătit tribut modei de transpunere a textului platonice sub o formă „actualizată“.

Moda, — apărută în virtutea încercării de atenuare a idealismului platonice prin

cît mai multe fire care să-l lege de «lucruri», de «realitatea ca atare», așa cum este ea percepută de omul civilizației de azi —, prezintă riscul de a duce la formulări neconcordante cu gîndirea platonice, în ciuda strădaniei traducătorilor ca pe o astfel de cale scrierile filosofului grec să fie făcute cît mai inteligibile pentru cititorul de azi. Un exemplu în acest sens îl constituie însăși pasajul referitor la ambiguitatea verbului a fi. Nu credem că există cititori de filosofie care să fie capabili să înțeleagă corect (fără a verifica textul) respectivul pasaj. Căci iată ce se poate citi în volumul **PLATON VI** (1989) : „dintre realități (1), o parte sunt statornic învocate în ele însele, o altă parte în relație cu alte realități“ (**255 c 7**), traducere care, prin termenul „realității“ eludează formele verbului „a fi“ din textul platonice. Iar cititorul, dacă ține morțiș să înțeleagă

ce citește (lucru extrem de rar) va ajunge să-și pună următoarele întrebări :

1. Care „realități“ bipartite ?
2. De cine sunt „invocate statornic“ enigmaticele realități, din care „o parte“ sunt invocate în ele însele și „o altă parte“ în relație cu «alte» realități ?
3. Care sunt acele «alte» realități ?

Și toate aceste întrebări de prisos cu un aer atît de sibilinic apar în marginea nevinovatei formulări platonice cu privire la „a fi“ în sens de „a exista“ și la „a fi“ în sens de copulă, diferențiere pe care o învață un copil de 7 ani de îndată ce merge la școală.

Doar că la Platon, prin **Teoria Ideilor**, diferențierea aceasta capătă și alte valențe filosofice, legate de considerarea în ea însăși a Ideii de Existență (de Ființă) și considerarea Existenței în cadrul relației de participare reciprocă dintre Idei.

Revenind însă la cifrul propus de Brisson pentru descifrarea dialogului **PARMENIDE** prin intermediul cuplului Același-Altul, iată cum s-a ivit respectiva pereche ce va fi așezată de Platon în dialogul său **DESPRE EXISTENȚĂ** între genurile supreme, ca al patrulea și al cincilea dintre ele : Existența, în ea însăși este „aceeași“, dar este „alta“ cînd apare îmbinată cu toate celelalte Idei supreme (**SOFISTUL, 254 d 7**).

Aici legarea de «lucruri» a idealismului platonice cu ocazia traducerii dialogului crează în marginea acelu „altul“ reprezentant de „existența“ asociată celorlalte Idei (genuri supreme) niște efecte de-a dreptul comice. Cititorul va afla astfel că nu „existența“ ci „ființa lucrurilor“ (2) este îmbinată cu Repaosul și cu Mișcarea, pentru că cele două, adică Repaosul și Mișcarea, „sunt, într-un fel“. Și dacă

avem „ființa lucrurilor“ în loc de „Existență“, în mod corespunzător vom avea și verbul „a fi lucru“ în locul verbului „a fi“, tot așa, cu două înțelesuri, de verb predicativ și de copulă.

Așadar, Constantin Noica (3) vrea să ne facă să credem că între genurile supreme ale lui Platon ar exista „**Ființa lucrurilor**“ lsic !! și nu „**Existența**“ pur și simplu. Ca verb predicativ, verbul „a fi lucru“ (din traducere) va indica probabil pentru — indiferent ce — „existența sa ca lucru“. Despre al doilea înțeles al verbului „a fi lucru“, cel de copulă, nu putem spune decât că este atât de inimaginabil, încât chiar traducătorul s-a văzut silit să nu mai scoată din buzunar cuvântul „lucru“, și să lase verbul „a fi“ în legea lui. Dar să vedem cum arată traducerea :

STRĂINUL — „...dintre genurile enumerate adineauri, cele mai însemnate sunt

ființa lucrurilor însăși, starea și mișcarea“ (...). „Și am declarat cu privire la ultimele două că sunt de neîmbinat între ele“ (...). „În schimb ființa lucrurilor este îmbinată cu fiecare, de vreme ce ambele sunt, într-un fel“ (254 d).

E drept că moda adăugării cuvântului „lucru“, inexistent în textul original, nu este din cale afară de nouă și nici nu este limitată la traduceri în anumite limbi moderne, fiindcă ea a apărut — din încercarea de a ușura pe alocuri înțelegerea textului tradus —, încă de la traduceri în latină, foarte scrupuloase în privința fidelității față de originalul grec. Numai folosirea abuzivă a cuvântului „lucru“ este de dată mai recentă.

În combinația „celelalte“ «lucruri», întâlnită în transpuneri în diverse limbi, cuvântul adăugat nu intervine — de cele mai multe ori —, în schimbarea înțelesu-

lui din context, căci el poate să nu fie băgat în seamă. Trebuie doar să facem abstracție de faptul că se afirmă implicit că „Celelalte“ ar fi „lucruri“, fapt ușor de realizat pentru cei ce știu că în original nicăieri nu se găsește o atare afirmație. Totuși am văzut că și în această combinație adăugarea cuvîntului «lucru» așează uneori o ceață peste înțelesul textului grec mai ales cînd este vorba de totalitatea Unu — Celelalte decît Unu (adică Non-Unu), care în cazul **Unu — Celelalte lucruri** nu mai sugerează un tot (**PARMENIDE, 159 b—c**, trad. S. Vieru).

Cînd focalizarea înțelesului se face însă pe cuvîntul agățat, cum se întîmplă în cazul „ființei lucrurilor“, nu se mai poate trece peste cuvîntul „lucru“. El va schimba automat și tema dialogului **SOFISTUL** (subtitlul **Despre Existență** devine „**Despre ființa lucrurilor**“); de vreme ce ur-

mează să aflăm în legătură cu «lucrurile» ceva despre ființa lor. Cît despre celelalte neajunsuri, pe care „ființa lucrurilor“ (inexistentă la Platon) le atrage după sine, despre acestea nu are rost să ne preocupăm, căci pentru cei ce nu le observă singuri este de prisos să le arătăm, — ei neavînd cum pricepe —, iar pentru cei ce le remarcă este desigur superflu să mai afle lucruri de care știu.

Dar și fără adăugarea cu prilejul traducerii a cuvîntului „lucru“, uneori cititorul este îndrumat prin note adiacente ca acolo unde Platon pune «cele ce sunt» el să înțeleagă „lucruri“. Astfel, *ta onta*, din prima replică a dialogului **PARMENIDE (127 e)**, este tradus de S. Vieru prin „realități“, în loc de «cele ce sunt», de „existent“, ca nume colectiv, sau în loc de „existență“, „ființă“. Alegerea uneia dintre variantele corecte de traducere tre-

buie, în orice caz, argumentată. De greșita traducere prin „realități“, oricine își poate da seama, recitind subtitlul dialogului. Despre subtitlu, Proclus, în prima carte a Comentariului său la dialog, scria că este foarte vechi (**pampalaion ousan**). În plus, s-ar putea ca unii să mai știe cât preț punea Platon pe realitatea sensibilă.

Pentru a corija asemenea abateri de la înțelesul propus în forma implicită, pe de-o parte, găsim explicitarea termenului „realități“ ca desemnând „lucruri“ cu care realitățile „s-ar putea echivala“ (op., cit., nota 6, p. 139) și, pe de altă parte, în volumul **PLATON VI** titlul dialogului apare singur, fără specificarea subtitlului. Dar în același volum, Alex. Surdu notează, pe bună dreptate, că termenul de «realitate» nu are echivalent în limba greacă și că, prin folosirea lui, textul platonian devine cu totul altceva decât în in-

tenția autorului (op. cit., p. 24). Doar în **Succintele lămuriri preliminare**, S. Vieru amintește în treacăt de subtitlu, scriind că subtitlul „**Despre Idei**“ (**peri eidon**) este de găsit în **Diogene Laertios DESPRE VIETILE ȘI DOCTRINELE FILOSOFLOR**, IX, 23, pentru că „dialogul poartă, într-adevăr, asupra formelor și participăției“ (op. cit., p. 69).

În fine, așa cum am demonstrat în studiul pe marginea primei replici din dialogul **PARMENIDE**, — studiu intitulat **MINUS CUNOAȘTERE ÎN DIALOGUL PARMENIDE** (citit în cadrul unei mese rotunde la **Sesiunea Anuală de Comunicări a Institutului de Filosofie** din 9—11 noiembrie 1994) aici Platon are în vedere nu „existența“ ci „existentul“ format de **Ideile multiple**.

Și, pentru a încheia considerațiile noastre despre adăugarea cu ocazia traducerii

a cuvintului „lucru”, mai amintim câteva „lucruri”. Într-un mod cât se poate de explicit, Platon considera Ideile ca existente în sine. Afirmatia în acest sens este reluată și detaliată în **TIMAIOS (52 a)**. Pentru filosoful grec, Ideea de Bine Suprem (Unu din prima ipoteză) există, după cum există și Celelalte (Idei). Ideile se află într-un loc al lor, numit de Platon „**topos noeticos**”. Mai târziu, și creștinismul va așeza pe Sfinți și pe Dumnezeu într-un loc: în ceruri. Astăzi am spune că, pentru Platon, Binele Suprem are o existență obiectivă. La fel și celelalte Idei delimitate de Soerate în dialogul **PARMENIDE**. Ori, dacă „lucrurile” au și ele o existență obiectivă, „ființa lucrurilor” — care, în traducerea lui Noica, ocupă fără nici o motivație locul Ideii de Existență — nu poate avea o existență obiectivă, precum lucrurile.

În plus, e suficient să ne gândim că pentru Platon Ideile nu sunt perceptibile prin simțiri (**TIMAIOS, 52 a**), în timp ce „lucrurile” sunt, că despre lucruri nu se poate spune că durează o veșnicie (cum nici despre „ființa lucrurilor” nu se poate susține așa ceva!), în timp ce Ideile sunt eterne. Mai mult, Ideile, ce se găsesc în „**topos noeticos**”, sunt cumva înrudite prin natura lor cu gândurile, și frizează nonsensul să spui despre ceva asemenea „gândurilor” că ar fi „lucruri”.

Din toate acestea ne dăm seama cât este de nepotrivită folosirea la tot pasul a cuvintului „lucru”.

Revenind însă la problema decriptării dialogului **PARMENIDE** prin perechea Același-Altul (Identitate-Diferență) vom mai face câteva succinte precizări.

În dialogul **PARMENIDE**, Platon pune în discuție participarea prin invocarea

„asemănării“. Spre deosebire de acest mod de abordare, în **SOFISTUL** îmbinarea Ideilor între ele era ilustrată prin cuplul Același-Altul, căci Repaosul și Mișcarea există ca fiind identice (aceleași) cu sine, ceea ce nu le împiedică pe fiecare să fie „altul“ decît celălalt (254 e—d). Cum am mai văzut, însăși **Existența** poate fi privită ca **aceeași**, în raport cu sine și ca **alta** (254 d 7), în relație cu alte entități (Repaosul, Mișcarea).

Cele cîteva Idei, — despre care Socrate, în dialogul **PARMENIDE**, spune că s-ar minuna foarte mult dacă s-ar găsi cineva în stare să demonstreze amestecul lor, — sunt : Asemănarea-Neasemănarea, Unu-Multiplu și Repaos-Mișcare. Ori aceste perechi, diferite de cele din **SOFISTUL**, nu pot fi substituite prin cuplurile ce apăreau în **SOFISTUL** (Existență-Neexistență, Repaos-Mișcare, Același-Altul).

Și tocmai această substituie stă de fapt la baza decriptării dialogului **PARMENIDE** prin cuplul Identitate-Diferență (Același-Altul) propusă de Luc Brisson (și de alți comentatori). Fiindcă, fără a intra prea mult în subtilitățile textului platonice, este suficient să reformulăm aporia cu care debutează discuția dintre tînărul Socrate și Zenon, punînd în locul perechii Asemănare-Neasemănare, perechea Același-Altul (Identice-Diferit).

Vom vedea cu acest prilej că în varianta schimbată, pasajul „dacă cele ce există sunt plurale, e necesar ca ele să fie «aceleași» și «altele»“ **își schimbă total sensul**. Căci nu se va mai putea susține că acest lucru „nu poate fi“, pe temeiul excluderii determinațiilor contrare, cum se întîmplă în cazul perechii Asemănare-Neasemănare, prin care Platon, în prima replică a dialogului simula o reducere la imposibilitate după tipic zenonian.

NOTE

1. Pentru unele pasaje din dialog, Constantin Noica, în notele adiționale la *SOFISTUL*, specifică termenii originali. Nu însă și aici (255 c7).

2. În nota 24 (op. cit., p. 387) Noica înfățișează cititorii că i „se pare potrivit“ a pune „ființa lucrurilor“ în loc de „ceea ce ființează“ (to on). El nu spune însă de ce a făcut această alegere, ce rămâne arbitrară în lipsa unei argumentații care să o valideze. Din nota 47 (op. cit., p. 388) reiese, iarăși fără vreo justificare, că Platon, prin „to on“, ar înțelege fie „ființa însăși“, fie „ființa lucrurilor (subl. lui Noica), sau ceva din sinul realităților“, ceea ce este fals. Diferențele între ele le-am văzut în textul nostru, așa că nu mai revenim.

3. C. Noica (a cărui traducere nu a fost revăzută pentru tipar și nu a fost definitivată de autor, ci de S. Vieru și R. Bercea) a fost un remarcabil filosof român, cum am încercat să arătăm din prezentarea filosofiei sale în cartea noastră intitulată, *FILOSOFIA LUI NOICA, ÎNTRE FANTASMĂ ȘI LUCIDITATE* (1992), carte rămasă și după doi ani de la apariție singura abordare din perspectivă filosofică a operei lui Noica.

Traducerea dialogului *SOFISTUL*, pentru cine îi cunoaște filosofia, pare însă mai degrabă o încorporare în filosofia sa proprie a problematicii din dialogul platonice decât o traducere fidelă. Din punctul de vedere al creativității acestui filosof român în marginea marilor teme ale filosofiei platonice, trădarea (voită sau nu) a originalului platonice a dus la elaborarea unei opere independente. Astfel, în loc să-i reproșăm lipsa de fidelitate ar trebui să admirăm tocmai infidelitatea și originalitatea de gândire pe care o aduce după sine. Dacă doctor în filosofie S. Vieru și doctor R. Bercea — cu doctoratul în filosofie condus de un doctor în istoria artei (Andrei Pleșu) —, ar fi fost în stare să observe originalitatea scrierii noiciene, ar fi lăsat-o pentru ediția operelor acestuia și ar fi introdus în volumul ce trebuia să cuprindă dialoguri platonice singura traducere fidelă a dialogului, traducere ce-i aparține „eminentului elenist și filolog, St. Bezdechi“ (Constantin Noica, op. cit., p. 390) publicată în 1945.

Dar a scrie despre gândirea lui Noica s-a dovedit până acum ceva inabordabil pentru discipolii apropiați și pentru admiratorii numeroși pe care i-a avut. Deci această nouă operă noi-

ciliană, căreia nu i s-a acordat meritata atenție pînă acum, trebuie reconsiderată de pe alte poziții, trebuie să fie admirată pentru frumusețea ei. Suntem de părere că este profund greșită încadrarea acestei opere originale în cuprinsul traducerilor din Platon, încadrare ce a generat semnalarea neconcordanțelor și abaterilor de la un text care, după volum, ar fi trebuit să-i aparțină lui Platon. Cu o astfel de eronată încadrare, nu ne-am putut bucura de îmbogățirea culturii române cu o operă originală. Dar eroarea de încadrare nu-i aparține lui C. Noica. El nu poate fi făcut răspunzător, căci nu el a dat bunul de tipar pentru ca această lucrare să fie considerată a-i aparține lui Platon. Foarte probabil sesizările noastre referitoare la dialogul "SOFISTUL" să nu fi răzbătut de fapt decît pînă la zidul neînțelegerii unei opere noiciene de către cei ce i-au fost în preajmă, neînțelegere dovedită și de ancorarea lor în anecdotic sau în plicticoasa reproducere a formulelor sale.

(Fragment din volumul „COMENTARIUL PARMENIDELUI PLATONIC însoțit de o nouă traducere a dialogului PARMENIDE” — în curs de apariție).